

Viitebudjettien mukainen kulutus niukka verrattuna keskimääräiseen kulutukseen

Kohtuullisen minimin viitebudjetit määrittävät, mitä hyödykkeitä ihminen tarvitsee tullaakseen toimeen ja voidakseen osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan. Vertailu viitebudjettien ja kulutustutkimuksen osoittaman keskimääräisen kulutuksen välillä osoittaa, että kotitaloudet ovat kuluttaneet viitebudjetteja runsaammin.

Vuoden 2018 viitebudjettien mukainen kulutus kattaa kotitaloustyyppistä riippuen 65–75 % kotitalouksien keskimääräisestä kulutuksesta. Ilman asumismenoja viitebudjetit kattavat lapsiperheiden kulutuksesta hieman yli puolet ja muiden talouksien kulutuksesta hieman alle puolet.

Kokonaiskulutuksessa sekä hyödykeryhmäkohtaisessa vertailussa viitebudjetti on pääsääntöisesti niukempi kuin vastaavien talouksien keskekulutus (kuva 1). Viitebudjettien ruokamenot ja henkilökohtaisen hygienian menot yltyvät lähes keskekulutuksen tasolle. Viitebudjeteissa välttämättömäksi katsotut tietoliikennemenot ylittivät hieman yli 65-vuotiaiden keskekulutuksen, mutta jäivät muilla kotitaloustyypeillä selvästi keskekulutusta alhaisemmiksi.

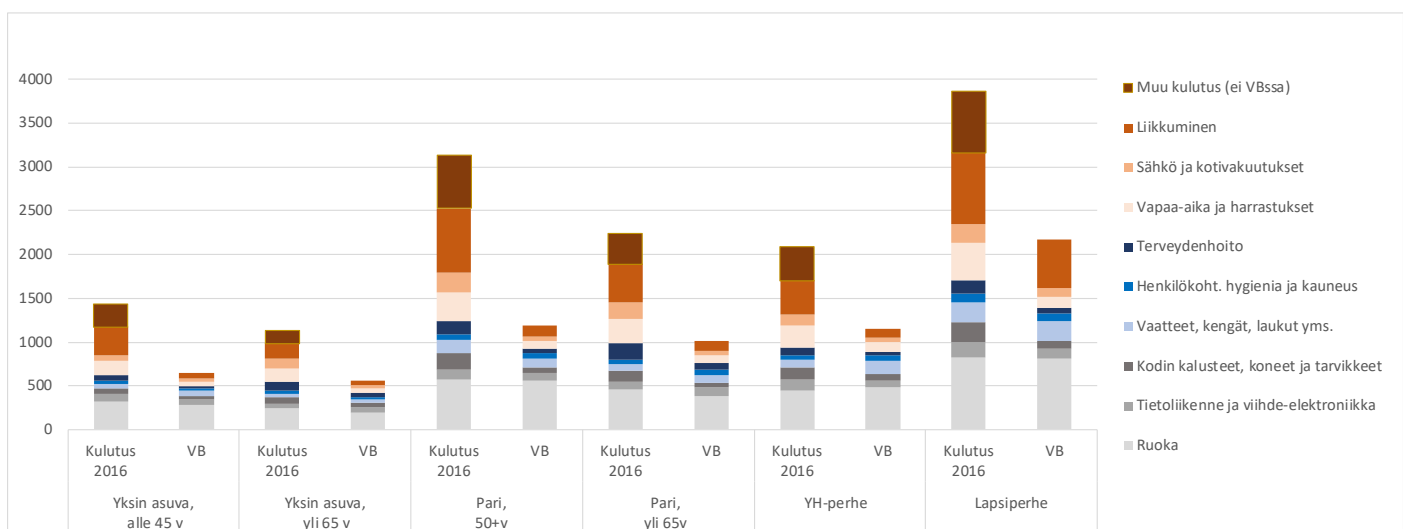
Hyödykeryhmittäinen vertailu edellyttää kulutustutkimuksen hyödykeryhmien sisältöjen uudelleen järjestelyä, jotta ne vastaavat viitebudjettien hyödykeryhmiä ja niiden sisältöjä. Kaikkia kulutustutkimuksen sisältämiä hyödykkeitä kuluttajat eivät pitäneet välttämättömänä kulutukse-

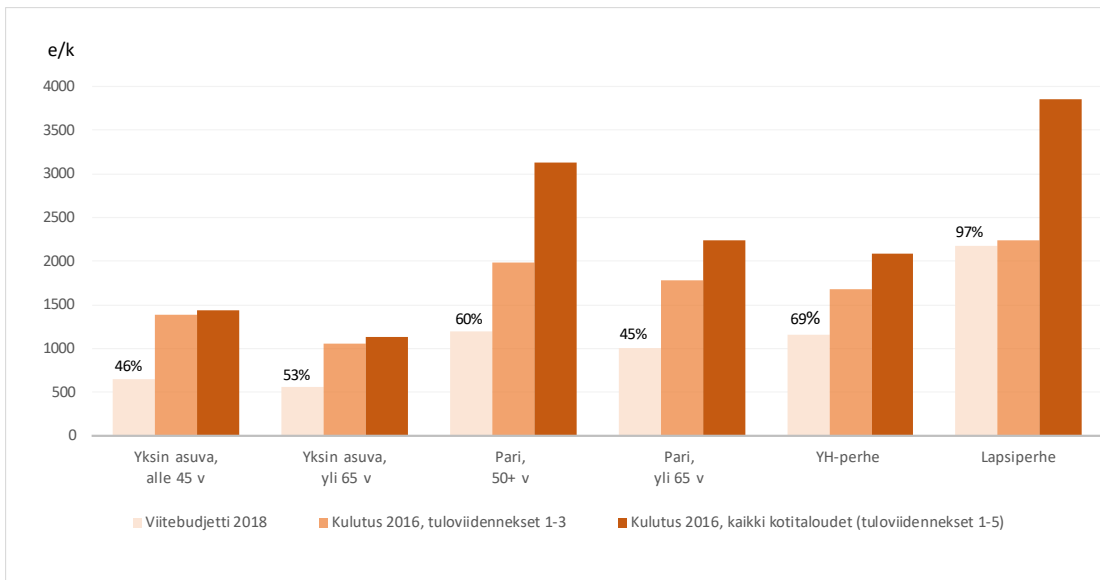
- Kohtuullisen minimin viitebudjettien mukainen kulutus on niukka verrattuna kotitalouksien keskimääräiseen kulutukseen.
- Viitebudjettien mukainen kulutus kattaa 65–75 % kotitalouksien keskimääräisestä kulutuksesta.
- Vapaa-ajan kulutus jää viitebudjeteissa kauimmas keskekulutuksesta.
- Viitebudjettien mukainen kulutus on lähellä pienituloisten keskekulutusta.

na, joten osa hyödykkeistä jää viitebudjettien ulkopuolelle (esimerkiksi alkoholi, tupakka, majoituspalvelut). Asumiskulut eivät ole mukana vertailussa. Viitebudjeteissa asuminen on mukana erillisinä erinä aluekohtaisina keski-voikrina.

Viitebudjettien vapaa-ajan kulutus jää kauimaksi keskekulutuksesta ja kattaa siitä vain noin kolmasosan.

Kuva 1. Kulutuksen rakenne kotitaloustyypeittäin ja kulutustutkimuksessa (kulutus 2016) ja viitebudjetissa (VB) keskimäärin, e/kk.

Kuva 2. Kulutus yhteensä ilman asumiskuluja viitebudjetissa ja kulutustutkimuksessa, e/kk/kotitalous. Viitebudjetin vertailu kulutustutkimuksen tuloviidennekseen 1–3 keskimääräiseen kulutukseen ja kaikki kotitaloudet (tuloviidennekset 1-5).

Myös terveydenhoitomenot ovat viitebudjetissa alle puolet vastaavien kotitalouksien keskekulutuksesta. Auto on budjetoitu viitebudjeteissa ainoastaan kahden huoltajan lapsiperheille, jolloin viitebudjetin liikkumismenot kattavat heillä noin 70 % ja muilla alle kolmasosan keskekulutuksesta.

Viitebudjetteihin sisältyvien tuotteiden hinnoittelussa on käytetty päittäistavarakaupoista löytyvien tuotteiden hintoja, mutta alennusmyynneistä ja kirpputoreilta hankittuja tuotteita tai esimerkiksi perheen sisäistä lastenvaatteiden kiertoa ei ole otettu huomioon. Kuluttajien mielestä ketään ei voida velvoittaa edellä mainittuihin säästämällä, koska kaikilla talouksilla ei ole niihin mahdollisuuksia. Tämän seurauksena melko suppealla hyväkuntoisten vaatteiden varannolla iäkkäiden ja lapsiperheiden vaatebudjetit ovat hieman korkeammat kuin keskekulutuksen huolimatta siitä, että vaatteiden käyttöiät on laskettu viitebudjeteissa suhteellisen pitkiksi.

Viitebudjeteissa pitkäkestoisia tavaroita on vähemmän kuin mitä ihmiset ovat ostaneet niitä keskimäärin. Jos talous pystyy hyödyntämään tarjouksia, viitebudjettiin tulee liikkumavaraa. Vaikka viitebudjettien kestävien tavaroiden kestoiät ovat melko pitkiä, on luultavaa, että pienituloiset käyttävät kestäviä hyödykkeitä pidempään kuin on arvioitu, koska rahaa ei ole uuden ja ehjän hankkimiseen.

Viitebudjettien kulutus on lähellä pienituloisten keskekulutusta

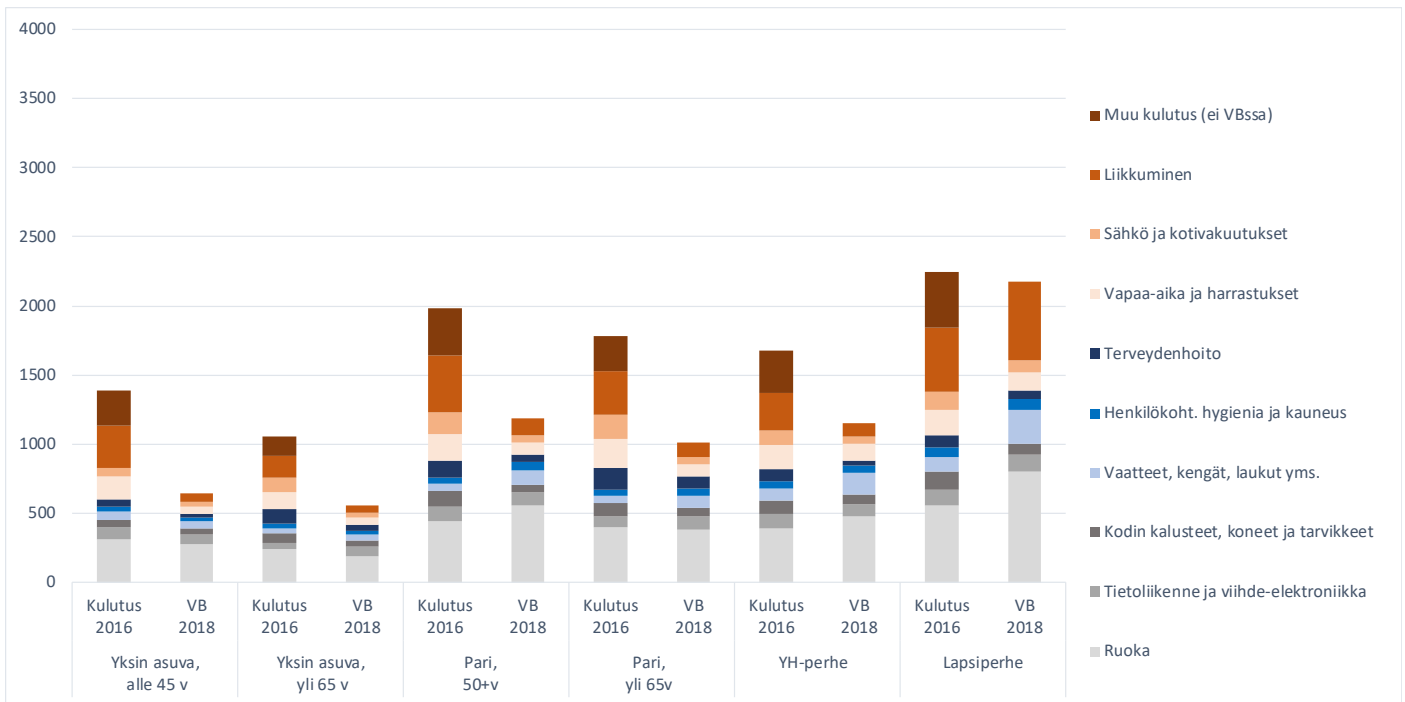
Kulutustutkimuksen pienituloisten talouksien kulutusmenoista viitebudjetit kattavat 45–64-vuotiailla lapsettomilla pareilla 60 % ja eläkeläispareilla 45 % (kuva 2). Yhden vanhemman lapsiperheissä viitebudjettien kattavuus on 69 %, ja kahden huoltajan lapsiperheissä viitebudjettien kulutusmenot yhteensä ovat lähes yhtä suuret kuin vastaavilla pienituloisilla talouksilla. Pienituloisten yksin asu-

vien keskekulutuksesta viitebudjettien kattavuus on noin puolet.

Kulutustutkimuksessa kolmen alimman tuloviidenneksen lapsiperheiden kulutus on keskekulutukseen verrattuna vaatimattomampaa erityisesti vapaa-ajassa, liikkumisessa ja ruoassa (kuva 3). Tämä viittaa siihen, että pienituloiset lapsiperheet tinkivät näissä menoissa. Kulutuksesta tinkimisestä huolimatta vapaa-ajan viitebudjetit lapsiperheissä kattavat alle 70 % pienituloisten lapsiperheiden keskekulutuksesta. Saman verran keskekulutuksesta jäävät jälkeen myös kodin kalusteiden, koneiden ja tarvikkeiden sekä terveydenhoidon viitebudjetit. Ainoastaan viitebudjettien ruoka- ja vaatekulut sekä liikkumisen ja henkilökohtaisen hygienian kulut ylittävät pienituloisten kahden huoltajan lapsiperheiden keskekulutuksen, ja viitebudjetin tietoliikennekulut ylittävät lähes kulutustutkimuksen pienituloisten keskekulutukseen.

Viitebudjettien ruokakustannukset ovat miltei yhtä suuret tai hieman korkeammat kuin kulutustutkimuksen pienituloisten kotitalouksien ruokakustannukset. Ruokakustannukset on laskettu kotitalouden jäsenten iän ja sukupuolen mukaisen energiantarpeen mukaan, eikä laskennassa ole käytetty tarjoushintoja. Viitebudjettien lapsiperheiden kulutustutkimusta korkeammat ruokakustannukset johtuvat viitebudjettien lapsiperheiden suuremmasta koosta ja siitä, että lapset ovat vanhempia kuin kulutustutkimuksen kotitalouksissa. Esimerkiksi teini-ikäisten lasten päivittäinen energiantarve on yhtä suuri tai suurempi kuin aikuisen ja siten suurempi kuin heitä nuoremmilla lapsilla, mikä vaikuttaa tarvittavan ruoan määrään ja hintaan. Energiantarve selittää myös eroa 45–64-vuotiaan parin viitebudjetin ja pienituloisten kotitalouksien ruoan keskekulutuksessa. Kulutustutkimuksessa parin ikä on 45–64 vuotta, kun taas viitebudjetissa molemmat ovat alle 60-vuotiaita, joilla energiantarve on korkeampi kuin yli 60-vuotiailla.

Muista kotitaloustyypeistä poiketen alle 45-vuotiailla

Kuva 3. Kulutusrakenne kotitaloustyypeittäin viitebudjetissa (VB) ja kulutustutkimuksen (Kulutus) pienituloisilla kotitalouksilla (tuloviidennekset 1–3), e/kk.

yksin asuvilla kaikkien hyödykeryhmien kulut viitebudjeteissa alittavat saman ikäisten pienituloisten keskkulutuksen. Kauimmas pienituloisten keskkulutuksesta viitebudjetit jäävät vapaa-ajan ja liikkumisen (alle 30 %) menoissa. Yli 65-vuotiailla yksin asuvilla ainoastaan vaate- ja tietoliikennekulut ovat viitebudjeteissa pienituloisten keskkuluja suuremmat ja muut selvästi pienemmät. Niin keski-ikäisillä kuin yli 65-vuotiailla pareilla viitebudjetit ovat niukkoja pienituloistenkin keskkulutukseen verrattuna terveydenhoidossa, vapaa-ajassa liikkumisessa samoin kuin sähkö- ja vakuutusmenoissa.

Viitebudjettien ja kulutustutkimuksen laadinta

Viimeisimmät kohtuullisen minimikulutuksen viitebudjetit on päivitetty hyödykkeiden ja hintojen osalta vuonna 2018. Viitebudjetit laaditaan kuluttajien kokemusten ja keskusteluissa saavutetun konsensuksen pohjalta. Kuluttajat määrittävät, mitä tuotteita ja palveluja tarvitaan kohtuullisen minimin mukaiseen kulutukseen. Kohtuullinen minimi tarkoittaa vähimmäiskulutustasoa, jolla arki sujuu, voi ylläpitää terveyttä ja osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan. Asiantuntijaryhmä on arvioinut hyödykkeitä, jotka tutkijat ovat koonneet ja hinnoitelleet kuluttajakeskustelujen pohjalta. Viitebudjetteihin lasketaan lyhytikäisten tuotteiden hankintahinnat ja pitkäikäisistä hyödykkeistä huomioidaan laskennallinen kuluminen.

Tilastokeskus kokoaa noin viiden vuoden välein tietoja kotitalouksien toteutuneista kulutusmenoista kulutustutkimukseen. Viimeisimpään, vuoden 2016 kulutustutkimukseen on koottu tiedot 3 673 kotitalouden kulutuksesta vuonna 2016. Tiedot on painotettu edustamaan koko maan väestöä. Kulutustutkimus ei kuitenkaan kerro, onko talouteen hankittu enemmän hyödykkeitä kuin mitä olisi kohtuulliseen kulutukseen tarvittu. Se ei liioin paljasta, onko esimerkiksi varojen puutteen vuoksi jouduttu tinkimään kotitalouden hankinnoista. Erilaisten kotitalouksien kulutuksen keskiarvot eivät paljasta, mikä on kohtuullista tai kohtuullisen minimin mukaista kulutusta.

Lisätiedot:

Anna-Riitta Lehtinen, Kuluttajatutkimuskeskus, Helsingin yliopisto (etunimi.sukunimi@helsinki.fi)

Lähteet:

Lehtinen, A-R. & Aalto, K. (2018) Mitä eläminen maksaa? Kohtuullisen minimin viitebudjettien päivitys vuodelle 2018. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 101/2018. Helsinki.

Suomen virallinen tilasto (SVT): [Kotitalouksien kulutus](#). Omat laskelmat. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 28.5.2019].

